

УДК 634.747

Код UPOV: SAMBU_NIG

**Методика
проведення експертизи сортів бузини чорної (*Sambucus nigra* L.)
на відмінність, однорідність і стабільність**

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Sambucus nigra* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – трирічні саджанці

1) Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2) Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити п'ять трирічних саджанців.

3) Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості і сортових характеристик.

4) Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

1) Тривалість експертизи

Експертиза має тривати два незалежні цикли задовільного плодоношення, за необхідності експертизу продовжують на третій.

2) Місце експертизи

Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3) Умови для проведення експертизи

Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і

розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

4) План експертизи

Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до кінця циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 5 рослин. Рекомендована схема розміщення рослин $3,0 \times 3,0$ м.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких впродовж вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

6) *Кількість рослин / частин рослин.* Експертизі підлягає щонайменше 5 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 5 рослин або частин 5 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 5 рослин або частин 5 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 5 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 5 рослин або частин 5 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

1) *Експертиза на відмінність*

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

2) *Експертиза на однорідність*

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з п'яти рослин нетипові не допускаються.

Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

3) *Експертиза на стабільність*

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 2);
- Рослина (дерево): форма крони (ознака 4);
- Складний листок: кількість листочків (ознака 10).

Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови докільля це унеможливлують;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів бузини чорної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Рослина: життєва форма VS 5	дерево	1	
		кущ	2	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 5	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
3. (*) QL	Рослина: габітус VS 5	прямий	1	
		напівпрямий	2	
		розлогий	3	
4. (*) PQ	Рослина (дерево): форма крони VS 5	пірамідальна	1	
		куляста	2	
		плакуча	3	
		інша	4	
5. (*) QL	Гілки: положення VS 5	висхідне	1	
		горизонтальне	2	
		поникле	3	
6. QN	Однорічний пагін: інтенсивність бурого забарвлення кори VS 5	слабка	3	
		середня	5	
		сильна	7	
7. QN	Однорічний пагін: інтенсивність бурого	слабка	3	
		середня	5	

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
	забарвлення сочевичок VS 5	сильна	7	
8.	Однорічний пагін:	малий	3	
(*)	діаметр серцевини	середній	5	
(+)	MS	великий	7	
QN	5			
9.	Складний листок: за	короткий	3	
(*)	довжиною	середній	5	
(+)	MS	довгий	7	
QN	2			
10.	Складний листок:	мала	3	
(*)	кількість листочків	середня	5	
(+)	MS	велика	7	
QN	2			
11.	Листочок: форма	яйцеподібна	1	
(*)	VS	видовжено- яйцеподібна	2	
PQ	2			
12.	Листочок: за	короткий	3	
(+)	довжиною	середній	5	
QN	MS	довгий	7	
	2			
13.	Листочок: за	вузький	3	
(*)	шириною	середній	5	
QN	MS	широкий	7	
	2			

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
14. PQ	Складний листок: забарвлення VS 2	зелене	1	
		сіро-зелене	2	
15. (*) QL	Складний листок: опушення жилок VS 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
16. (*) (+) QN	Суцвіття: діаметр MS 2	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
17. (*) (+) QN	Квітка: діаметр віночка MS 2	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
18. (*) PQ	Квітка: забарвлення пелюстки VS 2	біле	1	
		жовтувато-біле	2	
19. QN	Гроно: за щільністю VS 3	нещільне	3	
		помірне	5	
		щільне	7	
20. (+) QN	Гроно: ніжка за довжиною MS 3	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
21. QN	Гроно: кількість гілочок 1-го порядку MS 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
22. QN	Супліддя: кількість плодів MS 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
23. (*) PQ	Ягода: форма VS 3	куляста	1	
		овальна	2	
		інша	3	
24. (+) QN	Ягода: за довжиною MS 3	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
25. (*) PQ	Ягода: відтінок чорного забарвлення VS 3	ліловий	1	
		фіолетовий	2	
		інший	3	
26. QN	Ягода: кількість насінин MS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
27. (*) (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів бузини чорної

Коди фаз росту й розвитку рослин сорту, в які рекомендовано робити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	початок цвітіння
2	повне цвітіння
3	стиглі плоди
4	стигле насіння
5	листопад

Суцвіття і плоди бузини чорної

До 2 Рослина: за висотою, м

Низька – до 4, середня – 4–6; висока – понад 6.

До 8 Однорічний пагін: діаметр серцевини, частина від діаметра пагона

Малий – до 0,5; середній – 0,5; великий – понад 0,5.

До 9 Складний листок: за довжиною, см

Короткий – до 15, середній – 15–25, довгий – понад 25.

До 10 Складний листок: кількість листочків, шт.

Мала – 3, середня – 5, велика – 7 і більше.

До 12 Листочок: за довжиною, см

Короткий – до 5, середній – 5–10, довгий – понад 10.

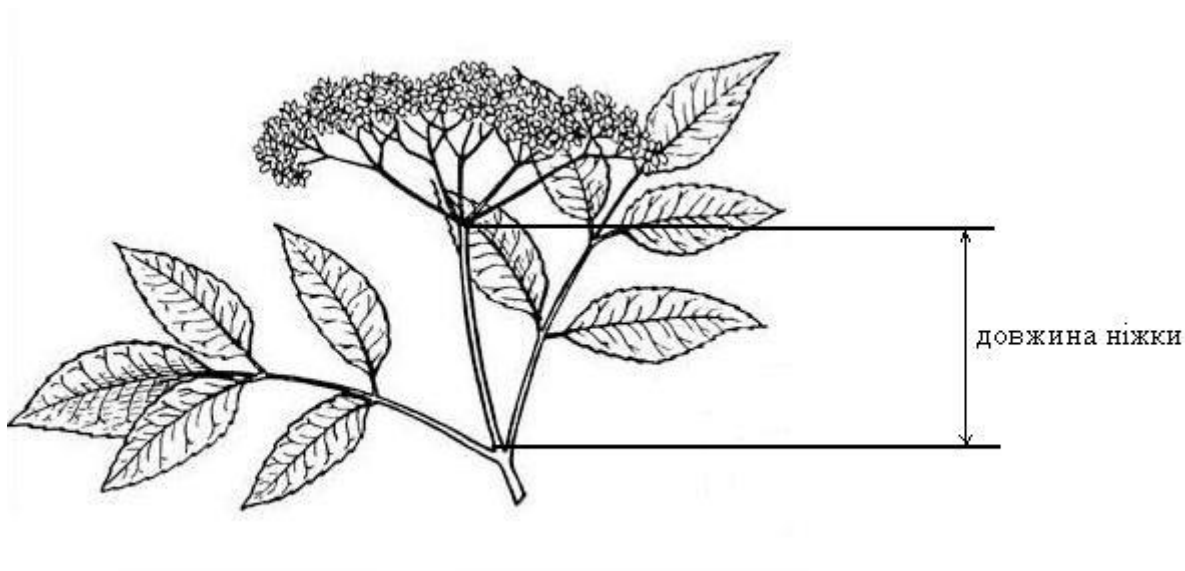
До 16 Суцвіття: діаметр, см

Малий – до 12, середній – 12–18, великий – понад 18.

До 17 Квітка: діаметр віночка, мм

Малий – до 5, середній – 5–7, великий – понад 7.

До 20 Гроно: ніжка за довжиною

До 24 Ягода: за довжиною, мм

Коротка – до 5, середня – 5–7, довга – понад 7.

До 27 Насіння: маса 1000 шт., г

Мала – до 1,5; середня – 2,0–3,0; велика – понад 3,0.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці. / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 177–181.
2. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 246.
3. Українська сільськогосподарська енциклопедія. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1970. – Т. 1. – С. 153.